

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה אב בחכמה” (ר"ט)

מתורגמו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת שמות תשפ"ג • שנה ב' - גליון ק"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

אוצרות יוסף

שבועית בזמן הון קונטרס א

ובני ישראל פרו וישרצו וגו' (א, ט).

החכם - מדריגתו ככלל ישראל

פירש רש"י, שהיו יולדות ששה בכרס אחד. ובמדרש (שהש"ר א, סד) איתא, ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת כו', זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל.

הנה שמעתי בשם זקינו **הגאון הקדוש ז"ל**, אהך דבבא בתרא (קטו). מי שיש חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. ואמר, כי באמת עיקר תפלה הוא רק תפלת ציבור (עין רמב"ם הלכות תפלה פ"ח ה"א), ורק החכם כולל כל הדעות ונחשב 'ציבור', ועל כן תפלתו מועלת יותר מתפלת שאר אדם, כן שמעתי בשמו ז"ל.

ועיין רמב"ן במלחמות סוף ברכות (דף מד. מודפי הר"ף), אהא (שם נח); דאמר רב חנינא בריה דרב איקא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע, מכי חזיתנכו חשבתניכו עלואי כשיתין רבוון בית ישראל, ובריכנא ברוך חכם הרזים, וכתב הרמב"ן על זה, וז"ל: הוא מיסודי החכמה, שרמזו להם שראוי לברך ברכה זו על חכם גדול שנכללו בו כל הדעות, כענין שאמר הכתוב ביהושע (במדבר כז, יח) איש אשר רוח בו, ודרשו בספרי (פרשת פנחס פסיקא ט) שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, שאין ברכת חכם הרזים אלא מן הטעם המפורש בגמרא (שם נח). לפי שאין דעותיהם דומות, והקדוש ברוך הוא יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי, והוא שאמר משה (במדבר שם, טז) אלקי"ה הרוחות - כמדרש חכמים (תנחומא פרשת פנחס סימן ו), ולפיכך אמר להם שראוי לברך ברכה זו על חכם גדול שהוא כללי בכל הדעות ובכל החכמות כו' עכ"ל. והוא כלשון זקינו ז"ל הנ"ל שהחכם

כולל כל הדעות, ובדאי כיוון זקינו ז"ל לדברי הרמב"ן אלה. ועל כל פנים מבואר, כי החכם מדריגתו מדריגת הכלל ישראל, כיון דראוי לו ברכה שעל ששים רבוא ישראל, ונודע (עין זוה"ח שיר השירים צא; ועין מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן קפו) דששים רבוא הוא בחינת הכלל ישראל. וכן כתבו ז"ל (עין תיקון י"א תיקון ע קלח; גבורות השם פרק יט ד"ה ולכהן) כוונת המדרש (שהש"ר שם) ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת, זה משה, וכתבו הכוונה דמשה רבינו ע"ה היה מדריגתו מדריגת הכלל ישראל, והיה נחשב כלל וששים רבוא.

ונודע (עין תיקון י"א תיקון סט קיב; וראה עין זכור מערכת מ אות ו בשם הא"י ז"ל) דכל תלמיד חכם יש בו מהות והארת משה, כטעם משה שפיר קאמרת (שבת קא); וביומא (ד. מבואר, דכל תלמיד חכם קרוי תלמידו של משה. נודע דיש בתלמיד הארת וכח הרב, ועיין עוד כריתות (ג) ביד משה (ויקרא יא) זה גמרא, ועל כן כל תלמיד חכם מדריגתו מדריגת הכלל ישראל.

אוצרות יוסף

דרוש

כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון

(א, כב).

המצריים כפרו ב'אחדות'

ולכן ענשו בקריעת ים סוף ענין 'שניות'

מה שאמרו כל 'הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת' תחיון. כוונתם היה לסלק האחדות ולהגביר השניות, דהנקיבה הוא שניות.

ולכן מדה כנגד מדה היה זה עונשם שנקרע הים [דמים עניני חסידים שמתאחדים ומתחברים, עיין מנחות כד. צירוף

ועיין עוד רש"י עירובין נד: ד"ה נכנס אהרן; וישב לפני משה; כדכתיב 'והיו עיניך רואות את מור' (אמרו בספרי החכמה, כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונתון אליו לבו, תתקשר נפשו בנפשו, ויחול עליו מהשפע אשר עליו, ויהיה לו נפש יתירה... וזהו שבאמר 'והיו עיניך רואות את מור' כו'. וכן התהלך רבינו הקדוש, שאם היה רואה את פני רב היה מגיע למדריגה עליונה... והוא **בגליוני הש"ס** עבודה זרה יט. ד"ה אין. ועיין עוד שו"ת **רבי' ז"ל** ח"ו סימן שני אלפיים פח.

(ו) ענין 'שניות' הוא הגדרה על ענינים שהם היפוך מאחדות הבורא - שהוא 'אחד'. עיין **אוצרות יוסף** דרוש ד פסיקא ב: 'שניות מקורו בנחש, שנחש (בראשית ג) 'והייתם כאלקים', שאפשר להיות אלוק, וכפר באחדות השם שהוא המאחד הכל, וכל הבריאה כולה מאוחדת על ידי הבורא יתברך המאחד ומקשר נבראיו.

(ז) 'משום דהאדם עיקר הבריאה, ונקבתו שניה לו - שניות, לא טוב היות האדם לבדו - יחיד - אעשה לו עוזר כנגדו (בראשית ב, ח). ובבראשית רבה (עין פירוש דברי אליעזר פירק יב) שנבראת נקבת האדם, דאם לא כן היה יחיד בתחתונים ויחשבו שהוא אלוק עיני שם, והיינו כנ"ל דהאדם הוא יחיד ונקבתו שניות, **אוצרות יוסף** שם פסיקא נו. וביאר רבינו, דהיות כי ענין 'בן מורה' על ענין האחדות (דהאדם הוא יחיד), וענין 'בת' שהיא נקיבה מורה על שניות, ועל כן ציונה כל 'הבן' היאורה תשליכוהו - לסלק כח האחדות, וכל 'הבת' תחיון - להגביר כח השניות.

(ח) דדעת רש"י במנחות כד. ד"ה צירוף כלי כו', ובזבחים קה: ד"ה חיבורי אוכלין כו', שהמשקין מחברין אוכלין לקבל טומאה. אולם התוספות במנחות ובזבחים כתבו על דבריו: "ודבר תימה הוא

כלי וחיבור מים, ועיין שם בתוספות (ד"ה צירוף כלי), ובזבחים קה: (ד"ה חיבורי) עיין שם היטב" ונפרד ונפלו בתוכו". והוא שורש השניות - יום שני דימי בראשית (בראשית א, ו), דנגלה שניות בראשונה, דשני הוא שניות, והיה בו גם כן דבר זה מחלוקת החכמים - רקיע המבדיל בין מים עליונים לתחתונים (שם), ודו"ק.

אוצרות יוסף

דרוש

ויאמר וגו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדו את האלהים על החר הזה

(שם, טז).

היציאה מעבודת מצרים - על ידי קבלת עול תורה

ענין מיתת תלמידי רבי עקיבא מפסח עד עצרת (יבמות טב). כי ביציאת מצרים היה ההוצאה מעבודת לחיות על ידי קבלת עול תורה (עין שמו"ר ג, ד; חינוך מצוה שו"ד"ה משרשי), כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות (אבות פ"ג מ"ה).

ואך היום הראשון של יום טוב אינו זמן עול, רק זמן שמחה, ומתחיל העול מיום ט"ז בניסן, דבו הקרבת העומר שבאה שעורים - מאכל חמורים. וזה ענין העול תורה, וכלשון הש"ס עבודה זרה (ה) לעולם ישם אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול 'וכחמור למשא', ועיין סוף פרק קמא דבבא קמא (ז).

ועל כן, מפסח עד עצרת זמן קבלת העול תורה, ועל כן תלמידי רבי עקיבא דלא נהגו כבוד זה בזה (יבמות שם), דבזיון תלמיד חכם הוא פריקת עול תורה - עיין **נתיבות למורה"ל ז"ל** (נתיב התורה פרק יב ד"ה ובפרק חלק) בארוכה, ועל כן הוא נהגוד זמן הפסח עד העצרת דענינו להיפוך - קבלת עול תורה, ולכן היה עונשם בזמן ההוא דייקא, ודו"ק.

לומר שמשקין מחברין אוכלין לקבל טומאה ולטמא אחרים... מור' (עין פירוש דברי אליעזר פירק יב) שנבראת נקבת האדם, דאם לא כן היה יחיד בתחתונים ויחשבו שהוא אלוק עיני שם, והיינו כנ"ל דהאדם הוא יחיד ונקבתו שניות, **אוצרות יוסף** שם פסיקא נו. וביאר רבינו, דהיות כי ענין 'בן מורה' על ענין האחדות (דהאדם הוא יחיד), וענין 'בת' שהיא נקיבה מורה על שניות, ועל כן ציונה כל 'הבן' היאורה תשליכוהו - לסלק כח האחדות, וכל 'הבת' תחיון - להגביר כח השניות.

(ט) כלומר, כי בדבר אשר זדו ורצו לסלק האחדות ולהגביר השניות, הנה בשניות גופא היה עונשם, שהים נעשה שניות ונתפרד עבור עונשם לנפול בתוכו.

(י) היפך הא' המורה על אחדות.

(יא) עיין **גבורות שמונים** אות ס ד"ה וא"כ הרי; **אוצרות יוסף** דרוש ד פסיקא קמא.

(יב) דאיתא שם: 'מאי דכתיב (שפייע לב ט) 'אשר ימים זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור', כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לחלת שני שבטים... וזוכה לחלת חכם אין עליו יראת שמים (ד) יששכר חמור גרם, הרי דעול התורה רמוז בחמור.

(יג) כי ימי הספירה הם הכנה לקבלת התורה, **זוה"ק** אמור צ: **חינוך** מצוה שו"ד"ה ומפני כן; **דרשות מהר"ל** דרוש על התורה ד"ה ומפני ח ועיין עוד בארוכה **באוצרות יוסף** דרוש ד פסיקא קמו; שם דרוש ח פסיקא יא; שם פסיקא מז.

(יד) בביאור הגמרא בסנהדרין צט. דאפיקורוס היינו מבזה תלמיד חכם, וכתב: "...לדברי הכל אפיקורוס - שנהוג מדת הפקר ופוקר עול חכמים, ולפיכך סברי כי המבזה תלמיד חכם אין עליו יראת שמים ובכלל פוקר עול הוא, שאם היה בעל הכנעה היה גם מכניע עצמו מן תלמידי חכמים שהם בדקים בשינה (עין כתובת קיא)."

(א) הכוונה להגאון הקדוש רבי **מנחם מענדל מקאצק** זצ"ל. דברי רבינו אלה נכתבו אל: 'מחותני הרב הגאון הקדוש מהו' **ישראל מקאצק** שליט"א, (אדמו"ר מקאצק-פולב זצ"ל. הוא היה אבי מחותנו של רבינו - **רבי צבי הירש מקאצק-ליקוב**, וכד הרמ"ק מקאצק זצ"ל. ראה עליו: מבוא 'ספרי דבי רבי' באוצרות יוסף - שבועית בזמן הון עמוד 32 הערה לג).

(ב) ראה **בית האוצר** מערכת א כלל כו ד"ה ואולם: 'נודע דכלל ישראל ענינים התורה, וכמאמר הזוהר (אחרי עב) דאורייתא וקוב"ה ישראל חדא אינון, דודרשי רשומות (מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן קפו; מדבר קדמות מערכת י אות ו) אמרו, כי 'ישראל' ראשי תיבות - 'יש ששים רבוא איתיות לתורה, ועל כן גם הפרטי מירשאל ענינו ענין חלק פרטי דתורה', וכן **בשב נחמתא** אות ה פסיקא א: 'כתבו המחברים (מגלה עמוקות שם; ש"ה מסכת פסחים אות רעח) כי כל נשמה מירשאל יש נגדה אות אחת בתורה, אשר האות ההוא חלק הנשמה ההיא. דודרשי רשומות אמרו, כי 'ישראל' ראשי תיבות - 'יש ששים רבוא איתיות לתורה'.

(ג) וכן כתב בקצרה **בגליוני הש"ס** שבת פז. ד"ה ג': 'כי משה שקול בעצמו ככלל ישראל, כמבואר במדרש ילדה אשה אחת ששים רבוא בכרס אחת'. וראה עוד **אוצרות יוסף** דרוש ח פסיקא ל. ועיין **גור אריה** לפרשת יתרו יח, א אות ז.

(ד) דאיתא שם, ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה, לאפוקי צדוקין לו, ומשומעו דכל תלמידי חכם קרוי תלמידו של משה, **גליוני הש"ס** ברכות כו: ד"ה וכשמל.

(ה) עיין עירובין יג; אמר רבי, האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי, דכתיב (שפייע ל ט) 'והיו עיניך רואות את מור' (עין מוריות יב; ובכריתות ו

"ומבני יששכר יודעי בינה"

אמרות טהורות מספרי רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בשם ספר 'בני יששכר' להרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע

~ מאמר שני ~

בית האוצר

מערכת ב כלל יח

ההלכה נמסרה למטה לבית דין וגם אם הם טועים - הדין כך באמת

נראה דענין החילוק בין רובא דאיתא קמן לדליתא קמן הוא, דיש חילוק בין אם הספק נולד רק על ידי הרוב והמיעוט, לבין אם הספק הוא דבר עומד בעצמו, והרוב והמיעוט באים לברר אותו. וזה, דבסנהדרין אילו היו כל הסנהדרין אומרים בשוה, הרי אז לא היה לנו התחלת ספק כלל. דאין לומר דגם אז היה לספק עדיין מצד עצמו איך הוא הדין, אלא דספק זה נברר על ידי הסנהדרין אומרים כך, וזה אינו, דאם הסנהדרין אומרים כולם כך, שוב אין לספק כלל מצד עצמו איך הוא הדין, דכל זמן שאין ידוע לנו טעות בהוראת הסנהדרין הוי הוראתם הוראה אמיתית אפילו אם באמת אין הדין כך, דההלכה נמסרה למטה לפי ראות עיני הבית דין, וכפי מה שמורים כך הוא הדין באמת, כמבואר בכמה דוכתי (בבא מציעא נט; בכורות כח).

ועיין אריכות בזה בספר **דרשות הר"ן** (דרוש השביעי, מהדורת מוה"ק עמוד רנח ד"ה ועכשיו). ובזרנוני מספר **בני יששכר** (אלול מאמר ב אות ד ד"ה וכו') להרב הקדוש מורינו הרב צבי אלימלך מדינוב ז"ל, דדקדק בזה גם כן מש"ס חגיגה (טו); אשכחיה רבה בר שילא לאלהיו, אמר ליה מאי קעביד הקדוש ברוך הוא, אמר ליה קאמר שמעתתא מפומיהו דכלהו רבנן ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר, אמר ליה אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר, אמר ליה אמאי, רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק. אמר ליה, השתא קאמר, מאיר בני אומר, בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת וכו'.

והיינו, דמתחלה היתה ההלכה בגבהי מרומים דאסור ללמוד מאדם שאינו הגון אף דברי תורה הטובים, ועל כן לא קאמר קודשא בריך הוא שמעתא מפומיה דרבי מאיר הואיל וגמר מפומיה דאחר, וכאשר אמר רבה בר שילא אמאי רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל וכו', והיינו דהורה רבה בר שילא בזה דמותר ללמוד ממנו דברים הטובים, מיד נעשית ההלכה גם בגבהי מרומים כך, ולכן מיד השתא קאמר מאיר בני אומר וכו', שאמר השם יתברך מיד תורה בשמו, שעל ידי הוראת רבה בר שילא נעשית ההלכה כך מיד גם בגבהי מרומים, כי ההלכה נמסרה למטה, וכפי מה שמורים למטה זה עצמו האמת,

(א) עיין חולין יד, דרק בירובא דאיתא קמן' ילפינן מקרא ד'אחרי רבים להטות' (שמות כג ב), ואילו בירובא דליתא קמן' טרחו שם למצוא מקור דגם בזה אולינן בתר רובא. 'רובא דאיתא קמן': כאשר הרוב שמכוחו באים להתיר הנהדון - ידוע הוא לנו וישנו לפנינו (וכגון בתשע הנויות: שתשע הנויות מוכרות בשר שחוטת אחת בשר נבילה, ונמצא בשר בשוק ובאים לומר שמקורו מרוב הכשרות הרי הרוב - היינו הנויות - ידוע לנו). 'רובא דליתא קמן': כאשר הרוב שמכוחו דנים על הנהדון - אינו ידוע לנו ואינו לפנינו (וכגון בקטן וקטנה, שמתירים לייבם ולהתייבם ואין חשש שמת סרים או אילנות הם, משום שהולכים אחר רוב העולם שאינם סריסים, ורוב העולם אינו ידוע לנו ואינו לפנינו).

(ב) זה לשונו שם: "ותתבונן עזר, בימי החול ניתן ל ישראל את תפילין, היא גם כן תקיף לבטל כח קליפות 'רשף הגיל'... והנה חיות הקליפות הוא מן הניצוץ הקדוש אל אשר בתוכם, על כן יש בתפילין תיבות ת"ג ממנין 'ג פעמים אל', היינו אל א"ח א"ח (מנין יג) ומתשיין כח אל אחר, וראו והנה בשבת אין לנו אות תפילין במעשינו, רק תפילין דמארי עלמא, והקליפות בורחין לנוקבא דתהום רבא, היינו בני רשף בורחין מפני אל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי, הבן מאוד. ותתבונן לפי זה, שלבעבות זה אומרים קודשת כתר בשבת במקום ת"ג (תרגומו של כתר) שלבעבות, ואומרים 'כתר יתנו לך' ה' אלקינו, ותבין לפי זה מצות קרבן מוסף שבת הוא מצוה ת"ג בתורה, ואז אומרים קודשת 'כתר', הבן הדברים".

וכזה מבואר עוד במקומות רבות (ראה בבא מציעא פו; רמב"ן פרשת שופטים יז, א).

אחרי רבים להטות - אין כח המיעוט לעורר ספיקות

ואם כן, הרי אין שם ספק נפרד בענין האמת איך הוא - ולומר דספק זה מתברר על פי הוראת הבית דין, רק כל ענין האמת בדין הוא נעשה רק על ידי הבית דין בעצמו, שמה שמורים אותו הוא ההלכה באמת. ואם כן, אם כולם מורים בשוה, הרי ממילא אין שם ספק כלל, ואך כאשר חלוקים בהוראה אז יש ספק ממילא מצד חלוקתם, כיון שהם עצמם חלוקים זה עם זה, ועל כן כאשר מחולקין בהם רוב עם מיעוט נמצא איפוא כי נתילד הספק על ידי הרוב והמיעוט, ואם כן הרי גילתה תורה בזה בקרא ד'אחרי רבים להטות' רק דאין כח במיעוט לעשות ספק.

שב דנחמתא

אות ב

שפרה ופועה - 'רשף' ו'עוף' דקדושה עם שתי ההי"ן דבינה ומלכות

הנה בענין השמות 'שפרה' 'פועה' נראה על פי דרשתם ז"ל (ברכות ה). על הפסוק (איוב ה, ז) 'ובני רשף יגביהו עוף וגו' - אין 'רשף' אלא מזיקין וכו', עיין שם היטב שרמוז בדבריהם ז"ל שיש בחינת 'רשף' דקליפה, ולעומתו יש בחינת 'עוף' בקדושה המבטל ל'רשף' דקליפה.

והנה בתיבת 'שפרה' יש אותיות 'רשף' מלבד אות ה', ובתיבת 'פועה' יש אותיות 'עוף' מלבד אות ה'. וזה כי לעומת רשף דקליפה הנ"ל, יש גם כן בחינת רשף דקדושה המגין מפניהם, ואולי בקדושה אין הצירוף 'רשף', רק 'פשר' או 'שפר' או איזה צירוף אחר (עיין קהלת יעקב ערך 'זית' אות ג).

והם תפילין של ראש, כמו שנאמר (דברים כח, ז) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך', ודרשו חכמינו ז"ל (ברכות ו). אלו תפילין שבראש (תפילין בגיטריא 'רשף'), וכמבואר בספר **בני יששכר** במאמר שני ממאמרי שבת (אות ג ד"ה ותתבונן), עיין שם היטב. ותפילין שבראש עניינם בחכמה וכבוד (עיין תיקו"ז תיקון ל ע"ג), וכמו שאמרו ז"ל בשבת (קגג), 'ושמן על ראשך אל יחסר' (קהלת ט, ח) - אלו תפילין, ו'שמן' נודע (עיין זוה"ק צו לד; הקדמת תיקו"ז יג) שהוא

(א) ותירץ: 'אלא על כרחך משום דבלא הפסוק לא היינו דורשים דהקל וחומר פירכא, ונצטוונו על פי קבלה לדרוש הקל וחומר הנ"ל. ואפשר יש לומר משום הכי נעלמה יוד' החכמה, להורות שלא נתעסק בלימוד הקל וחומר זה בחכמה כענין שארי הקל וחומר, שמחוייבין אנתנו לחקור על הקל וחומר בחכמה, ולומר שאני זה מזה כנהוג, וכאן נעלמה החכמה כי כן נצטוונו, והנה כאילו נכתב בפירוש וטעמא רבא אית ביה דמה שעבד עברי אינו יוצא בשן ועין הוא מצד החסד עליו שאינו נקרא עבד, כי לי בני ישראל עבדים', והנה יצא להקל עליו, והנה בכאן אנתנו רוצים לדרוש גם כן חסד עליו, והבן".

(ז) עיין **קרבן אהרן** תחלת תורת כהנים לברייתא דרבי ישמעאל - מדות אהרן פ"ב ח"ג; ספר **הקובץ** לרמב"ם הלכות ע"ז פ"ו ה"ד.

(ד) והא דניתנה מדת קל וחומר לידרש - הרי אינה ברורה, עיין **בית האוצר** שם אות טו ד"ה וע"ג: "... דאינה קושיא, דכל כהאי גוונא אמרו (סנהדרין ג) אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות, וכיון דלפי מראית עין שכלנו, אין אנו רואין ומוצאין כעת שום פירכא על הקל וחומר, שפיר יש לנו לדון על פי הקל וחומר. מלבד בעונשין - דגזירת הכתוב דאין עונשין מן הדין (מפאת ה), ולא רצתה תורה שנסמך על מראית עינינו להעניש, כיון שאין המראית העין ברורה".

בחכמה - כל מקום ששמן זית מצוי שם חכמה מצויה (מנחות פה; וראה אוצרות יוסף מאמר דוד פסקא מב), ואם כן חכמה היא בחינת 'רשף' דקדושה. ו'עוף' היא ביסוד דקדושה (עיין הקדמת תיקו"ז ב); שהיסוד היא בחינת יוסף (עיין זוה"ק ח"ב רע"ג; שם פנחס רע"מ רלו). ג'מטריא 'עוף' וכנודע (עיין שער המצות פרשת שמני ד"ה אמנם; שער מאמרי רשב"י עמוד שיא ד"ה וראוי).

ונודע (עיין זוה"ק ויקרא יא). שמלכות - ה' אחרונה - חיבורה היסוד, ובינה - ה' ראשונה - חיבורה בחכמה, לכן בתיבת 'שפרה' הרומז לבינה וכמו שכתבתי, יש אותיות 'רשף' עם אות ה', וכן בתיבה 'פועה' הרומז למלכות, יש אותיות 'עוף' עם אות ה', ובמקום אחר הארתי בזה ואין כאן מקומו.

בית האוצר

מערכת א כלל נ

אם יש להתנחם מיסורים מקל וחומר של שן ועין

איתא בברכות (ה), אשרי הגבר אשר תיסרנו וגו' ומתורתך תלמדנו (התלים צד, יב), דבר זה מתורתך תלמדנו, קל וחומר משן ועין, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם, עבד יוצא בהו לחירות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם, על אחת כמה וכמה.

והקשה בספר **מגיד תעלומה** (שם ד"ה ק"ו), דאם כן כיון שיש כאן קל וחומר, אם כן למה לי קרא דמתורתך תלמדנו, הא קל וחומר דאורייתא הוא וניתן לידרש, עיין שם². והוא כעין קושיית התוספות שבת (פז ד"ה ומה) אהא דאיתא התם, נשא משה קל וחומר בעצמו כו', והסכימה דעתו לדעת המקום, והקשו מאי קאמר דפירש מדעתו, הרי דאורייתא הוא - דקל וחומר ניתן לידרש, עיין שם.

ולפי מה שכתבתי **בבית האוצר** (מערכת א כלל נו אות ט ד"ה ומבואר), בישוב קושייתם, דעם כל זה יש תועלת בחסכמה, לדעות דטעמא דאין עונשין מן הדין (מכות ה); מחשש פירכא, ואם כן הרי כל קל וחומר נחשב למסופק ולא לדין ברור, דהא חיישינן שיש עליו פירכא, ועל כן זהו ענין ההסכמה - שנתגלה לו שהקל וחומר שדן הוא קל וחומר אמיתי - אין עליו פירכא, עיין שם.

ועל דרך זה, יש לי ליישב גם קושיית הספר מגיד תעלומה, דיש לומר גם כן - שבא הכתוב להשמיענו שהקל וחומר הוא קל וחומר אמיתי ואין עליו פירכא, והוא תועלת להמתניסר ביסורין חלילה, שידע ודאי שעונותיו מתכפרים ויתנחם מיסוריו, ואילו מפאת הקל וחומר עדיין היה מסופק שמא אין הקל וחומר אמיתי - ויש עליו פירכא, ודו"ק ונכון בסיעתא דשמיא.

ישנת חרצים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

לכבוד עורכי הגיליון 'אברך' הי"ו.

מה שהבאתם בגיליון ק"ב (עמוד א), פרשת וישלח, מדברי רבינו שכתב כמה פעמים בספריו, ש'אחד אינו נחשב חסרון' (אתון דאורייתא כלל כב; בית האוצר מערכת א כלל מח), והביא שם דוגמאות רבות לכך.

אציין, שפעם אחת אמר ח"א להגה"צ מפריימאן זצ"ל איזה גמרא שהוא בדף מסוים, ובאמת היה בדף שלאחריו. ואמר בשם רבו הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל: 'טעות בדף אחד לא מקרי טעות', והוא על דרך הג"ל ש'אחד' לא נחשב לחסרון.

בברכת הצלחה

שמואל דוד הכהן פריעדמאן

[בעמח"ס 'שדה צופים' ושא"ס]

ענוה מארכת ימיו של אדם

ענוה היא סגולה לאריכות ימים | ענותנותו של הגרעק"א שלא ידע כלל את גדלותו | 'לבלתי רום לבבו מאחיו' - כי המלך הוא לב העם וצריך להשפיע על כלל ישראל | משה רבינו לא מת - כי היה עניו מאוד מכל האדם | על ידי ענוה צודקת ואמיתית זוכים ל'מינה של תורה' - אריכות ימים

להיות שפל בתכלית השפלות, למען יוכל להשפיע קדושה בלבם של ישראל, ולהדריכם בדרך התורה לבלתי סור ממנה ימין ושמאל.

וזו שייכות שני חלקי הכתוב: 'לבלתי רום לבבו מאחיו', שהמלך יהיה עניו בתכלית השלימות, כדי להדריך את אחיו שלא יסורו מן המצוה ימין ושמאל. 'למען יאריך ימים על ממלכתו', דאיתא במסכת תמיד (בב) דענוה גורמת אריכות ימים. ועל ידי שיהיה זהיר 'לבלתי רום לבבו' יזכה ל'יאריך ימים על ממלכתו'.

איתא בברכות (נה): "אמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם כו'. והמנהיג עצמו ברבנות, דאמר רב חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות", וברש"י הביא (ד"ה יוסף מת קודם לאחיו), שהמקור לדבריהם מהפסוק בפרשתנו (א.ו.י): 'וימת יוסף וכל אחיו'.

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע ב'אוצרות יוסף' (דרוש ח פיסקא כ) מביא בענין זה כך:

"הנה הענוה ענינה חיים, ועל כן משה רבינו ע"ה שהיה עניו מכל האדם (במדבר יב.ג), לכן אמרו בסוטה (יג): דמשה רבינו ע"ה לא מת, עיין שם. וכן בסנהדרין (צב) אמרו לעולם היו קבל" וקיים, וברש"י (ד"ה היו קבל) היו עניו - ותחיה, עכ"ל. ומפורש דענוה מביאה חיים.

וכן נאמר (דברים יז. כ) 'לבלתי רום לבבו מאחיו וגו' למען יאריך ימים על ממלכתו, והוא גם כן כנ"ל דענוה מביאה אריכות ימים. וכן אמרו דהמנהיג עצמו ברבנות הוא אחד מהדברים המקצרים ימיו של אדם, ואם כן ממילא להיפוך מדה טובה מרובה (עיין יומא עו) - הענוה מארכת ימיו של אדם.

וכן נאמר (תהלים מה. ה) 'זהדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך גוראות ימינך', ובשבת (סג) דרשו על 'ותורך גוראות ימינך', שזוכה לדברים שנאמרו בימינה של תורה, שנאמר (משלי ג. טז) 'אורך ימים בימינה'. וזהו הקישור 'וענוה צדק' היינו על ידי ענוה צודקת ואמיתית (לאפוקי מזויפת) זוכין ל'ותורך גוראות ימינך', היינו לדברים שנאמרו בימינה של תורה - אריכות ימים, דענוה מביאה חיים וכו'".

עצמו". וברש"י (ד"ה יחיה): "ולמדוך חכמים שאדם הרוצה שיחיה, ישפיל את עצמו, וירחמו עליו הבריות, ויחיה שנים הרבה".

ה) נדפס בספר 'לקט אמרי קודש' פרשת שופטים, וביתר ביאור בספר 'אמרי קודש' מכתבי החסיד המפור' ר' חיים פרידמאן ז"ל ממעליץ מדברות קדשו בפרשת שופטים שנת תשי"א.

ו) לשון בעלי התוספות כאן: 'יוסף מת תחלה, ולמה לפי שנהג עצמו ברבנות, ואינו למלכות שקוברת בעליה', (ועיין תפארת יהונתן פרשת קרח ד"ה ויקח - הב).

ז) 'לשון אפל, עשה עצמך אפל ושפל', רש"י שם.

אותו, וברב אבהו השתקפה אצילותו של יעקב אבינו. "מי שהכיר פניו של גאב"ד פרעשבורג, הכרת פרצופו שלו דרך פרצופו של אביו הגדול השבט סופר' ושל זקנו ה'כתב סופר' ושל זקנו הגדול ה'חתם סופר'.

"הגאון רבי זלמן שפיצער זצ"ל חדב"ג של מורן החתם סופר ורבה של וויען, בספרו 'תקון שלמה', מספיד את מורו ורבו המהר"ם שיק, שהיה תלמיד מובהק למורן החתם סופר, והגר"ז אומר על רבו שהיתה לו ענוה מעין זו של רבי עקיבא אייגר. ומציין: למה אני לא מציין ענוה מעין זו של מור"ח החתם סופר, אך ההבדל הוא בכך שהחתם סופר ידע על גדלותו אך לא התגאה בגדלותו, וניצל את הגדולה להנחילו למען העם. לעומת זאת, רבי עקיבא אייגר לא ידע כלל על גדלותו, ואף התכחש לכך באופן מוחלט.

"את גאב"ד פרעשבורג שהכרתיו מקרוב, ואולי הכי קרוב מכל אלו הנוכחים עמנו עתה כאן, הוא תמיד התכחש לעצמו והתבטל לאבותיו ורבותיו".

הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע פירש את הפסוק הנאמר בפרשת 'שום תשים עליך מלך' (דברים יז. ט): 'לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, ודקדק שלכאורה היה צריך להקדים אזהרת 'לבלתי סור מן המצוה' לאזהרת 'לבלתי רום לבבו מאחיו', שהרי קודם לכל צריכים להיזהר לבלתי סור מדרך התורה ח"ו.

ותירץ בדרך רמז, דהנה איתא בגמרא (ברכות לד): "אלו ברכות שאדם שוחה בהן, באבות תחלה וסוף, בהודאה תחלה וסוף... (וכן נפסק בשלחן ערוך או"ח סימן קיג ס"א) אמר רבי שמעון בן פיזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, הדיוט כמו שאמרנו, כהן גדול בסוף כל ברכה וברכה, והמלך תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה".

והכוונה, כי המלך צריך להיות עניו בתכלית השפלות. והענין הוא, דאיתא ברמב"ם (הלכות מלכים פ"ה ס"ו): "לב המלך הוא לב העם", והוא היה צריך להשפיע קדושה בלב כל ישראל, על כן היה צריך

ביום ב' כסלו שנת תש"נ, מלאו שלשים שנה להסתלקותו של הגאון הצדיק בעל 'דעת סופר' מפרעשבורג זצ"ל. לרגל המאורע, התקיים 'כינוס תלמידים' של תלמידי ישיבת פרעשבורג, בהיכל הישיבה בירושלים, בהשתתפות קהל רב ובראשות רבים מגדולי הרבנים זצ"ל.

הגאון הגדול רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בעל 'שבט הלוי', נשא דרשה מאלפת באותו מעמד^א, ובין היתר תיאר את דמותו של גאב"ד פרעשבורג זצ"ל וסיפר את העובדא הבאה:

"זכיתי לעמוד במחיצתו ובד' אמותיו בזמן שהיה מלך בישראל שם בפרעשבורג, ואף זכיתי לעמוד לידו ממש בבית המדרש.

"ואגלה כאן פרט שאיננו ידוע לאחרים, אף לא לבני משפחתו הקרובים: הוא, רבינו אבדלח"ט, נהג להזוועץ בי ואף לגלות לי פרטים שלא דיבר עם איש, כאיש לרעהו. פעם בשיחה עמו כאן בירושלים עייה"ק, כאשר היה כבר בגיל שמונים, אמרתי לו: 'ידוע אני למה הרב מאריך ימים יותר מאשר אבותיו הקדושים. הרי גם ה'חתם סופר' לא הגיע לגבורות, ה'כתב סופר' לא הגיע אף לשישים שנה, ואף לא אביו ה'שבט סופר', ורק למעלה בקודש הגה"ק רבי עקיבא אייגר זצ"ל עבר את גיל השמונים'.

"כמוכן שציפה לשמוע תשובתי, והשבתי לו, כי היות והרב נושא שמו של זקנו הגה"ק רבי עקיבא אייגר, שיסוד מידתו היה ענוה, וענוה היא סגולה לאריכות ימים.

"זכורני שפרץ בבכי, לחץ את ידי בחוזקה והודה לי כי זו התשובה הנכונה, וקלעתי למטרה.

"כך היה תואר פניו של ה'דעת סופר', שבמובנים שונים התבטל כל ישותו ומהותו כלפי אבותיו הקדושים, וכפי שחז"ל (בבא מציעא פד) אומרים, שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרב אבהו, שופריה דרב אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון.

"ולא תמיד חזותו החיצונית של האדם מראה על פנימיותו. אלא ברב כהנא, במראהו ומהותו השתקפה אצילותו של רב אבהו, וכמו שכתוב בפרק קמא דסנהדרין (ד). שאמתיה של הקיסר שיבחה

לים את כל נמוסי הכבוד והחשיבות שהיו לי בחוצה לארץ, ומזהים והלאה רוצה אני להיות יהודי ירושלמי פשוט".

ג) 'וכוננו דרשתם ז"ל (במדבר יד. ה) על 'כמעט שכב אחד העם' (בראשית כו. ט), 'לשון רבינו באוצרות יוסף דרוש ו פיסקא ט. ולשון המדרש שם: 'מזרק 'אחד' כסף (במדבר ז. מט), זה היה יוסף שנורק מאביו ונמכר למצרים. אחד - שהיה 'מלך' במצרים, כמה דתימא 'כמעט שכב אחד העם' וגו'. ועיין עוד ספר המצות לרמב"ם עשה קעג; גור אריה פרשת פנחס כח טו, אות יא ד"ה אמנם; נצח ישראל פרק ה ד"ה ואמר - הא'; אוצרות יוסף דרוש ד פיסקא קיג; שם פיסקא קלב.

ד) דאיתא שם: 'מה יעביד איניש ויחיה, אמרו ליה ימית את

א) והיא לו נדפסה בגליון 'קול מוהיכל' (כסלו תש"ט), ובקובץ 'מעין הסופר' חלק ב עמוד קסט.

ב) בהקדמה לשו"ת 'דעת סופר' (או"ח י"ד, עמוד ו) כותבים בני המחבר: "במשך שלשים ושלש שנים ישב על כסא מלכותו בפרעשבורג המעטירה, משנת תרס"ז עד שנת תרצ"ט, בסוף שנת תרצ"ט גברה ידם של צוררי ישראל במדינתו ועירו, ואאמ"ר זצ"ל הוכרח לעזוב את עיר אבותיו ונסע למדינת שווייץ ומשם עלה לארצנו הקדושה. בשנת ת"ש הגיע לירושלים תובב"א. אופיינים לענותותו וצדקתו הם דבריו שאמר למקבלי פניו מיד לאחר שירד מהאנייה בנמל חיפה ודרכה רגלו על אדמת ארץ ישראל: 'בשעה זו הנני מטיל

שלא ברכו בתורה 'תחלה' שנתבטל השכל לגוף ונעשה גופני

בש"ם נדרים (פא). 'על מה אבדה הארץ, על עזבם את תורת' (ירמיה ט, יא-יב) - על שלא ברכו בתורה תחלה.

העניין, על פי מה שכתב בספר החינוך (מצוה תל ד"ה וכל שאר), דברכת התורה היא לפני מן התורה, וברכת המזון הוא לאחריו מן התורה (עין ברכות כא), היא מפאת דהתורה היא מזון השכל, ושכל יודע ומכיר, וקודם קבלת התועלת יבין אותו, ומה שאין כן אכילה דהיא מזון הגוף, וחלק הבהמי אין מכיר בטובה רק אחר ההרגש, עין שם היטב.

והנה הכרת השכל הזאת היא רק כאשר אין השכל מתבטל אל הגוף, ומה שאין כן אם הגוף בתאוותיו חלילה מושל על השכל שבראש, ומתבטל השכל אליהם ונעשה כולו גופני, אזי השכל חלילה נעשה גם הוא טבעו גופני - שמרגיש רק לאחר כן. והנה כבר אמרנו (אוצרות יוסף דרוש ב פסקא ד), כי כאשר השכל שבראש חלילה מתבטל אל הגוף, אזי אין להאדם עוד שייכות לארץ ישראל, כי כל השייכות לארץ ישראל רק מצד הראש, כש"ס סנהדרין (לח), אדם ראשו מארץ ישראל כו'.

והנה 'אבידת הארץ' אינו שאבדה הארץ, כי הארץ לא אבדה וְיִשְׁנָה עדיין, ורק גלות ישראל מן הארץ - מה שנאבדו המה מן הארץ, וכמו שנאמר (דברים יא, יז) 'ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ד' נתן לכם' - זה נקרא 'אבידת הארץ', כי עיקר הארץ - לישיבה בתוכה, וכאשר אנשיה אובדים ממנה הנה הוא אבידה לה (ראה ירמיה שם). ואם כן שאלת 'על מה אבדה הארץ', הנה עניין השאלה מדוע אבדו אנשיה ממנה, היינו מדוע נגלו ישראל מארץ.

ועל זה התשובה 'על עזבם את תורת' - על שלא ברכו בתורה תחלה. היינו ממה שלא ברכו בתורה תחלה, מזה הראיה שנתבטל השכל שבראש לגוף ונעשה גם

הוא גופני, ואבד הרגשתו השכלית שמרגיש תחלה - ומצד זה הוא ברכת התורה תחלה, רק נעשה גופני, שהגוף אין מרגיש תחלה רק אחר כך. ועל כן כיון שהראש נתבטל להגוף שוב אין לו שייכות לארץ ישראל, כי כל השייכות רק מצד הראש, ועל כן גלו מן הארץ. וזהו על מה אבדה הארץ, על עזבם כו' על שלא ברכו בתורה 'תחלה' דייקא, ודו"ק.

וזהו גם כן כוונת הכתוב (דברים שם, טז) 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלוקים אחרים' - איזהו קל זר שהוא בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע (עין שבת קה). היינו שתלכו אחרי תאוות היצר הרע, ויגבור הלב שבו משכן נפש התאוונת (עין קה"ר א, טז) ויפתה גם את הראש אליו. וזהו 'והשתחיתם להם' (דברים שם), כי השתחואה הוא הרכנת הראש למטה אל התאוות הגופניות, ועל כן 'ואבדתם מהרה מעל הארץ' כו'.

אלא למאן דאמר פנויה היתה מאי כולי האי. רב פפא אמר משום פגם משפחה".

ג "שאיין חייב להניח לחתוך לעצמו אבר עבור הצלת חברו ממיתה אפילו כשאין סכנה בחתיכת האבר, אבל מדת חסידות איכא. ואולם להכניס עצמו בספק סכנה עבור וודאי הצלה דחבירו - זה חסיד שוטה, דספק ידיה עדיף מוודאי דחבריה, עין שם", וראה עוד בדברי רבינו שם.

דיבור בחשאי נקרא 'לב' ולא אמירה

סתם 'אמירה' בלשון חכמים נראה שהוא רק בקול רם ולא בחשאי, ודיבור בחשאי לא מיקרי 'אמירה'. עין רא"ש ברכות (פ"ג סימן יד) שכתב, וז"ל: ואפילו לרבי מאיר (ברכות טו) דאמר, אחר כוונת הלב הן הדברים, מכל מקום צריך שיוציא בשפתיו, ובלא השמעת האוזן - קרי ליה כוונת הלב. וכן הא דתניא לעיל (שם) לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, ואם בירך יצא, היינו במוציא בשפתיו בלא השמעת האוזן, עכ"ל. הרי דדיבור בחשאי בלי השמעת האוזן נקרא רק כוונת הלב ולא מיקרי דיבור.

ועיין עוד פירוש הרא"ש נדרים (ע: ד"ה א"ר), דפירש הא דאמר רבי יוחנן שם, וצריך שיבטל בלבו, דהכונה שיוציא בשפתיו בחשאי, דכהאי גוונא מיקרי 'לב' ולא דיבור, ומייתי שם גם כן ההיא דברכות (טו), לא יברך אדם ברכת המזון בלבו כו', עיין שם".

ויש להביא ראיה לפירוש הרא"ש נדרים הנ"ל, מתוספתא טהרות (פ"ו ה"ט) הובאה בר"ש טהרות (פ"ה מ"ט ד"ה עוד), אמרו לו, אשתך נדרה, והוא אומר, בלבי היה להפר שומעין לו כו'. והכוונה על כרחך דהיפר בחשאי ולא שמעו העדים, דאלו בלב ממש הא מבוואר בנדרים (עט), דהיפר בלבו אינו מופר.

האם מחוייב לסבול צער עבור פיקוח נפש של חברו

בגמרא נדרים (פ). מעיין של בני העיר, חייבין וחיי אחרים - חייבין קודמין לחיי אחרים וכו', חיי אחרים וכביסתן - חיי אחרים קודמין לכביסתן, רבי יוסי אומר, כביסתן קודמת לחיי אחרים.

משמע דלרבי יוסי אין חייב לסבול צער עבור פיקוח נפש חברו, ולרבנן חייב.

ועיין מגן אברהם (סימן קנו סוף סק"א), דכתב מהך דשבת (לג), נשים דעתן קלות, דילמא מצערי להו ומגלו לן, דמשמע שמחוייב לסבול צער כדי שלא יהרג חברו בחנם, עיין שם. ולא הביא הך דכאן. עיין שם בספר **מנחת פתים** (ד"ה משמע) שהעיר בזה. אולם שם הוא שלא יהרג חברו על ידו על ידי שיגלהו, וזה וודאי אסור לכולי עלמא, ואין לו עניין לכאן.

ומה שהעיר במנחת פתים שם עוד מסנהדרין (עה), משום פגם משפחה, ופירש רש"י: שבושין בדבר. ומשמע לכאורה דאין מחוייב לסבול בושת עבור פיקוח נפש דחבירו. זה טעות גדול, דשם פיקוח נפש הוא דרך לפי מה שהיה משוקע בתאוה, אמרו הרופאים שימות, אבל וודאי אם היה רוצה להתיישב בדעתו ולצאת ממוסרי התאוה, היה יכול. ודוגמתו סוכה (כה), דאָבָל חייב בסוכה, אף על גב דמצטער פטור, דהני מיילי צערא דממילא, אבל הכא איהו הוא דמצער נפשיה, איבעי ליה ליתובי דעתיה, וזה פשוט. ועיין מה שכתבתי בגליון סנהדרין (עג) ד"ה מניין) בשם הרדב"ז (ח"ג סימן אלף נב).²

א) ועיין עוד גליוני השי"ם ברכות טו. ד"ה לא; גבורות שמונים אות כא.

ב) "אמר רב יהודה אמר רב, מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת והעלה לבו טינא (נימוק, מרוב אהבה נטמטם לבו והעלה חולי, רש"י), ובאו ושאלו לרופאים, ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל. אמרו חכמים - ימות ואל תבעל לו וכו'. פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני, חד אמר אשת איש היתה, וחד אמר פנויה היתה. בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה - שפיר,

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך לחסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטער זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com